

ИВАН ГАДЖЕВ: КАТО ПОГЛЕДНА НАЗАД КЪМ СТУДЕНТСКИТЕ СИ ГОДИНИ, НЕ ЧУВСТВАМ НИЩО, ОСВЕН ГОРЧИВИНА

Студентските години по презумция са сред най-щастливите за човека. Е, съдбата на всеки поднася и хубави и тъжни изненади, но как иначе бихме различили щастие от нещастие, ако не сме преживели и двете.

В демократична България младежта има възможност да следва не само в наши университети, но и зад граница. Условието за това значително се подобряват след приемането ни в ЕС, а и конкуренцията между самите висши учебни заведения работи в полза на амбициозните тийнейджъри, които мечтаят да покоряват не само любовни, но и професионални върхове. Изборът на специалности, стипендии, възможности за стаж и работа в чужбина е шанс, немислим само до преди 17 години. През тоталитарния режим на част от гимназистите им е било в "кърпа вързано" висшето образование. Но е имало и други, които са гледали университетите „през крив макарон“ по политически причини.

Днес датата 8-ми декември предизвиква асоциация с купон, щастливи младежки компании, срещи на бивши състуденти.

Има обаче и поколения българи, които не се усиват при мисълта за приближаваня студентски празник. Един от тях е д-р Иван Гаджев, известен в Гоце Делчев повече със създадения от него Институт за история на българската емиграция в Северна Америка, отколкото с минало си.

виждал такова чудо.

Та, станали студенти, а нямаме никакви пари. С майка ми работихме на пютонна и така завършихме. Брат ми завърши с химия, научно-производствен профил. Обаче някоя го чул в Разлог на някаква оперетка, че пее и че е нещо необичайно и веднага докладал. Взега го за оперен певец даже без приеман изпит. Назначиха му частен треньор и завърши консерваторията, стана певец, но заради немоте отсъствие от България по политически причини, не го пускаха да пее никъде на запад преди 10 ноември 1989 г., а пък след това – пее все на запад, на изток – не. В момента е в Германия.

Как празнувахте на 8-ми декември?

– Нямахме в душата ми никакво тържествено чувство, че аз действително съм член на едно общество, наречено студентско, понеже винаги съм бил гледан с подозрение.

Какви са тези толкова лоши спомени?

– Например студентските бригади за нас бяха задължителни и то когато майка ми имаше най-голяма нужда от синовете си. Вместо да започнем учебните занятия есента, те 15 дни ни караха на ТКЗС-то да берем

Иван Гаджев

Катерина АВРАМОВА

Г - н Гаджев, какви са вашите спомени от студентския живот?

– Аз бях приет през 1956 г. да уча за аптекар. Тогава ни извикаха в ректората всички нас - неблагонадеждните. Към мен се обърна една жена, много внимателна, и каза: „Другарю Гаджев, ще ви кажа откровенно, с Вашата характеристика, Вие не можете да останете студент. След един месец ще мине контролна комисия от министерството, която ще види характеристиката и ще ви отстрани. Значи ще загубите още един месец.“ С други думи рече: „Вдигай си чукалата и се махай“. Това бе през 1956 г., а една година по-късно вече официално ми бе забранено да следвам. Още пазя писмото от градския съвет, подписано от председателя на изпъкмома Иван Бухлев и секретаря Георги Шопов. Това беше отказ да постъпя във висше учебно заведение, да бъда студент. Този отказ продължи 8 г., докато един ден, разхождайки се на градския площад, видях една обява, че се търсят желязци да учат във Ветеринарния техникум в Стара Загора поради липса на кандидати. Това става пред октомври, а занятията са започнали през септември. И си казах, че щом са го закъсали за кандидати, защо да не подам молба, може пък да мина между капките, без да има нужда да питат Изпъкмома на градския съвет. И така стана. Получих след десетина дни писмо, че съм приет. След една година прочетох, че се отпускат 5 % с предимство за прием на студенти по ветеринарна медицина в София, специално за Благоевградски окръг, защото нямали ветеринарен лекар. Поддах молба, отидох на приемни изпити, взех ги и пак ми

нах между капките.

По-късно разбрах как всъщност е станало. Професор д-р Найдено Проданов, който е бил в комисията за одобряване на кандидатите, ми призна насаеме, че той е скрил моята характеристика от Изпъкмома, т.е. този документ въобще не е бил разглеждан от приемната комисия. А професорът е бил от македонски корен, видял е, че баща ми е бил във ВМРО и затова е убит, и затова я е скрил.

Означава ли това, че сте завършили за ветеринарен доктор по неволя, а всъщност сте искали да следвате друга специалност?

– Исках да уча химия. Аз до 25-та си година не знаех къде е Ветеринарната лечебница в град Неврокоп. Нямах никакъв интерес към тази професия. Чисто и просто, както казва народът, така ми било писано. Ако не бях отишъл в техникума в Стара Загора, после нямаше да се ориентирам към института в София.

Когато се дипломирах, партийците ги назначиха в Гърмен, в Огняново, в града - те заеха удобните места. Аз разбрах вече, че няма да имам бъдеще тук дори като ветеринарен лекар и си казах: „Я, Иване се ориентирай някъде към граничния район“. Дадох ми ТКЗС – та Кочан, Спашен и Сатовча, към които имаше за обслужване 16 села - целият Чеч, включително и Годешеве, от където избягах.

На едно общо събрание на ветеринарните лекари през април 1967 г. в Благоевград, става един и ме критикува, че аз не съм провеждал правилно нарежданятия на Окръжния съвет по ветеринарна медицина и за работи, които нямали абсолютно нищо общо с темата на събирането.

Отиваме аз и брат ми при Окръжния секретар Кръстьо Трич-

ков и му казвам: „Слушай, аз си направих беля, че винаги пиша до ЦК на Политбюро да се провери делото на баща ми, защо е бил убит. Той е бил учител.“ И Тричков ми каза: „Аз познавам Здравко, слушал съм медения му глас, вие сте добри момчета. Но там ви мразят и трябва да се преместите някъде на север.“ Все едно, че моята характеристика ще си остане тук и няма да ме последва където и да ида. Помислих си, защо трябва да напусна родния град и да отида на север, а не на юг? И от там - в Гърция, от Гърция –

Спомен от 1965 г. д-р Гаджев във I-ва група от 40-ти випуск. Групата е от 13 българи, 3 германци, 4 македонци, 1 турчин.

в Америка.

На брат ми не доверих какво съм намислил, защото знаех какво ще последва, та като му търсят отговорност, той с чиста съвест да каже: „нищо не знам“.

Да се върнем на студентските години, как я карате?

– Спомените ми не са весели. Максим Горки е казал, че човек, това звучи гордо, а после системата го ликвидирала. Маяковски написа поеми за червения паспорт, който за него е бил нещо като библията, но този паспорт не му отвори вратите на границата и той се самоуби. Пеньо Пенев казваше, че човекът е човек, когато е на път. И той говореше колко е важно да си човек, и той се самоуби. Така че за мен студент звучи гордо. Понеже студентът става част от едно съсловие, което може да диктува решаването на интелектуални, политически и икономически въпроси чрез поста, който ще заемем след дипломирането си. Ние с брат ми станали студенти едновременно, макар че той е пет години по-млад от мен. Завършил гимназия в Гоце Делчев с пълно отличие, имаше една петичка по руски език и се яви доброволно на матура за шестци. Тогавашият директор Бухлев е казал години наред, че никога не е

грозде, царевича, трябваше да работя ангария, а майка ми трябваше да прибира царевича сама. Трудът ни на бригадите не се заплащаше, даваха ни само храна и работехме по 8-9 часа на ден да прибираме реколтата на ТКЗС-то, която иначе нямаше да бъде прибрана от полето навреме и щеше да има големи загуби.

Друго неприятно чувство от моя студентски живот поражда задължителното кръводаване. Нашите кръвни банки отиваха за войната във Виетнам за „братския виетнамски народ“. Три пъти са вземали кръв от мен. Няма пари, няма нищо. Даваха ни само по едно марципанче да не ни се завие свят.

Имаше и акция за събиране на пари за братския виетнамски народ. Може да са 1-2 лв., но се следеше кой дава и кой не и после от това зависеше дали да получиш стипендия.

Още един спомен, който идва в моето съзнание, е, че ние задължително, особено студентите от Ветеринарния университет, където бяхме яки силски момчета, трябваше да участваме в манифестациите. И винаги на нас даваха най-тежките и дълги плакати. Трябваше и да скандираме: „Където партията, там и ние“, „Води ни, партию, към светли

бъднини“...

Ние задължително трябваше да участваме в посрещането на чуждестранни делегации. Нашият институт беше на „Цариградско шосе“ и от летището идваха колоните с лимузини и Тодор Живков. Най-дълго седяхме за посрещането на президента на Алжир Ахмед бен Бела, заради когото ние седяхме 3-4 часа на шосето, та като мине неговата лимузина да развяваме знамена и да викаме „Вечна дружба!“...

По мое време студентските години тук не бяха като на Запад. Там са със съвсем други права, съзнание и култура. Ние бяхме стриктно контролирани от партийни секретари - поне 3-ма доносници на ДС - и те бяха много лесно забележими, защото аз не ги познавах, а те идваха да говорят с мен за моето минало. Аз вече знам, че те са по-заети да пишат своите доноси, отколкото да си учат уроците. Изабщо всеки курс имаше доносници на Държавна сигурност. Ето сега - вестниците писаха – 420 агента искат да стават кметове и кметски наместници, над 300 агенти има в НС“. Президентът на България е бивш агент, премиерът, председателят на НС, вътрешният министър, външният министър всички са комунисти! Няма никаква разлика за мен, от 9-ти септември и след 10-ти ноември.

Вие сте бил от „неблагонадеждните“.

– Каква е предпоставката от режима съдба на „благонадеждните“?

– Имаше 5 % за прием на деца на активни борци против фашизма, за ятаци, за партизани, за агенти на КГБ т.н. Те даже не се явяваха на изпити. Те заемаха местата на други по-умни деца, с които, ако се явявах заедно на изпити, щяха да изкарат отлична бележка. Аз знам стотици имена на умни хора, от семейства засегнати от комунизма след 9-ти септември 1944 г., на които не беше дадена възможност да развият своята мозъчен дар. Например, най-гениалният ученик в Гоцеделчевската гимназия беше мой личен приятел, бяхме в един клас, казваше се Тома Шалев. Той решаваше теорема на ум още преди учителя по математика Денев да е дописал условията на задачата на дъската. Шалев не можеше да стане студент. Той завърши някакво тенхикучие и работеше, за да издържа сина си, като монтьор на коли в Ямбол. Неговият син завърши ме-

ханично инженерство и аз му помогнах да дойде при мен в Детройт и да му намеря хубава работа.

В Америка прочутият водач на негрите Мартин Лутър Кинг казваше „Престъпление е да унищожиш човешки мозък. Да не му дадеш възможност да се развива!“ А точно това ставаше тук по времето на комунизма.

Какво ставаше с децата на привилегированите? Много от тях завършиха дипломация. Пратиха ги по посолствата – посланици, политически съветници... Елена Поптодорова е бивша агентка на ДС, била е секретарка на Тодор Живков и вече 7 години е посланик в САЩ. Привилегированите завършиха за дипломати - най-лошата професия след 1989 г. Разузнаването знае от какъв корен идват. Кой ще им върва, кой ще помага чрез тях на българския народ? На запад са много учтиви и винаги казват „Беше ми много приятно да разговаряме“, тупат те по рамото, а аз съм видял лично един сенатор в нашия град как ревира в такъв случай. Като излезе този човек, сенаторът каза на сътрудниците си: „Какъв тъпан“.

Така че властта от 09.09.1944 г. до 10.10.1989 г. опропасти България не само финансово и морално, ами и ликвидира умните хора със забраната да стават студенти. С предимството за децата на активните борци против фашизма предостави на българския народ некомпетентни висшисти и специалности, които получаваша шестци, тъй като преподавателите им знаеха кои са те. И техните стипендии бяха по 600 лв. тогавашни пари, нашите бяха по 300 лв. Те имаха и специални стипендии. Всичко беше спеландно. Цялата държава работеше за привилегированите. И това ошети България за 50, а може би и за 100 г. напред, докато се пенсионират и се махнат от службите тези хора, чийто имена бяха в Списъците на срама, това бяха списъци на привилегированите, които трябва да се срамуват, че са отнели правото на други, по-умни от тях, да влязат в университетите, за ги завършат и да дадат на България много повече.

Изобщо, като гледам назад към студентските си години, не чувствам нищо освен горчивина. Само майка ми беше радостна от това, че с брат ми сме студенти. И умря радостна на 100 г. възраст.

Движещата сила в осиротялото семейство, след убийството на Илия Гаджев, е вдовицата му Катерина. Снимка от 1963 г. на нивата с тютюн.